

Молодь і ринок

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 6 (149) червень 2017

Видається з лютого 2002 року

УДК 051 Журнал внесено в оновлений перелік фахових видань з педагогічних наук рішенням Агестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ №1328 від 21.12.2015 р.)

Засновник і видавець: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Україна, 82100, Львівська область, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24
Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №12270–1154 ІП від 05.02.2007 р.

ISSN 2308-4634 Журнал 5 червня 2013 року зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж).

З червня 2013 року журнал співпрацює з Академією Полонійною у Ченстохові, Польща.

Шеф-редактор

Надія СКОТНА, д.філос.н., професор

Головний редактор

Наталія ПРИМАЧЕНКО, к.пед.н., член Національної спілки журналістів України

Редакційна колегія:

Надія СКОТНА, д.філос.н., професор

Фабіан АНДРУШКЕВИЧ, д.пед.н. (Польща)

Микола ДУБИНА, д.філол.н., професор, академік АН ВО України

Микола ЄВТУХ, д.пед.н., професор, академік НАПН України

Ірина ЗВАРИЧ, д.пед.н., старший науковий співробітник

Володимир КЕМІНЬ, д.пед.н., професор

Микола КОРЕЦЬ, д.пед.н., професор, академік АН ВО України,

член Національної спілки журналістів України

Анджей КРИНЬСЬКІ, кс. прелат, проф. др. (Польща), академік АН ВО України

Іван МИХАСЮК, д.е.н., професор, академік

Леонід ОРШАНСЬКИЙ, д.пед.н., професор

Олег ПАДАЛКА, д.пед.н., професор, академік АН ВО України

Микола ПАНТЮК, д.пед.н., професор

Інна РОМАЩЕНКО, к.пед.н.

Мирослав САВЧИН, д.психол.н., професор

Олег ТОПУЗОВ, д.пед.н., професор, член Національної спілки журналістів України

Марія ЧЕПІЛЬ, д.пед.н., професор

Олександр ШПАК, д.пед.н., професор, академік АН ВО України

член Національної спілки журналістів України

Адреса редакції: Україна, 82100, Львівська область, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24

Тел., (068) 502-45-49; 8 (03244) 76-111; e-mail: vachevsky@meta.ua; веб-сайт: <http://mr.dspu.edu.ua>

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету
(протокол №10 від 22.06.2017 р.)

Посилання на публікації “Молодь і ринок” обов’язкові

Редакція приймає замовлення на випуск тематичного номера або окремого розділу за кошти замовника.

Редакція приймає замовлення на розміщення реклами.

Редакція зберігає за собою право скорочувати і виправляти матеріали. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди, а не погляди редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, статистичних даних та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Підписано до друку 26.06.2017 р. Ум. друк. арк. 17,22.

Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 100 прим. Формат 60 x 84 1/8. Гарнітура Times New Roman.

Віддруковано у поліграфічній фірмі “ШВИДКОДРУК”

82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Данила Галицького, 1

тел.: (0324) 41-08-90

© Молодь і ринок, 2017

Молодь і ринок

№6 (149) червень 2017

ЗМІСТ

Надія Ашиток Антропологічний аспект виховання дошкільників з використанням художньої літератури.....	6
Андрій Литвин Підготовка лідерів у освітньому середовищі ВНЗ.....	10
Оксана Васюк Зміст навчання у формуванні професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів.....	16
Володимир Ткаченко, Євгенія Черевань Стробоскопічна версія лабораторної роботи для визначення прискорення вільного падіння.....	22
Марія Фляк Основи етичної компетентності соціального працівника.....	26
Ольга Єрьоменко, Юлія Стасюк Виховання "мовної стійкості" в учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах сучасного культурного середовища.....	30
Ірина Гринчук, Тетяна Грищенко Фортепіанні твори сучасних українських композиторів: виконавсько-педагогічний аспект.....	36
Анна Пермінова Формування позитивного образу особистості майбутнього інженера-педагога засобами арт-педагогіки.....	40
Наталія Павинська Ефективність використання інтерактивних методів навчання на заняттях історії у вищих навчальних закладах.....	45
Ольга Осова Театральна педагогіка як інноваційна технологія підготовки майбутніх учителів іноземної мови.....	49
Юлія Колісник-Гуменюк Особливості художньо-педагогічної освіти у навчальних закладах Японії.....	54
Василь Андріяшко Декоративно-прикладне мистецтво в навчальних закладах та майстернях Київщини першої половини ХХ століття.....	60
Світлана Криштанович Науково-методичні основи формування професійної компетентності майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту.....	66
Оксана Бартків Соціально-педагогічна робота з внутрішньо переміщеними особами: сутність та зміст.....	71
Ірина Литовченко Особливості інвестиційного забезпечення організаційного навчання як чинника підвищення конкурентоспроможності підприємств: на матеріалі США.....	76

ПІДГОТОВКА ЛІДЕРІВ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

pidkhd do analizu khudozhnoho tvoru [Philosophical and anthropological approach to the analysis of a work of art]. Available at: teacherjournal.in.ua/.../973-filosofsko-antropologichnij-pidk [in Ukrainian].

4. Levydov, V. A. (1996). *Khudozhestvennaya klasyka kak sredstvo dukhovnoho vozrozhdeniya* [Art Classics – a means of spiritual revival]. St. Petersburg: Petropolys, 184 p. [in Russian].

5. Lunacharskiy, A. V. (1922). *K voprosu ob iskusstve* [Question about the art]. *Etyudy. Sbornik statey* [Collection of articles]. Moscow, available at: [/k-voprosu-ob-iskusstve](http://k-voprosu-ob-iskusstve) [in Russian].

6. Maksakova, V. Y. (2001). *Lektsyy 1 – 5* [Lectures 1 – 5]. *Pedahohycheskaya antropohyya*. Moscow: Akademya, pp. 1 – 74. [in Russian].

7. *Pedahohichna systema Kostiantyna Dmytrovycha Ushynskoho* [Educational system Konstantin Ushinsky].

Available at: <http://studentam.net.ua/content/view/2263/85> [in Ukrainian].

8. Sultanov, Yu. I. (2001). *U poshukakh zasad, adekvatnykh shkilnomu kursu z sviitovoi literatury. Teoretychnyi analiz suchasnoho metodolohichnoho dorobku Sultanov* [Finding adequate foundations school course on world literature. Theoretical analysis of contemporary methodological work]. *Vsesvitnia literatura v serezhnikh navchalnykh zakladakh Ukrainy*. Vol. 2, pp.50 – 53. [in Ukrainian].

9. Ushinskiy, K. D. (1961). *Sobranie sochineniy* [Collected Works]. Moscow: APN RSFSR, vol. 1., 535 p. [in Russian].

10. Funktsionalnyi pidkhd do vyvchennia tekstiv khudozhnoi literatury [The functional approach to the study of literature texts]. Available at: www.stationline.org.ua [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.04.2017

УДК 377.8.035.91

Андрій Литвин, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ПІДГОТОВКА ЛІДЕРІВ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

Розглянуто напрями освітньої діяльності ВНЗ під час підготовки управлінських кадрів, яка має передбачати комплекс навчальних і виховних механізмів, у тому числі поза освітнього процесу. Пропонуються методи виявлення студентських лідерів, формування та розвитку їхніх лідерських компетентностей і організаторських навичок: удосконалення освітнього процесу, зустрічі з суспільно-політичними діячами і науковцями, активне використання проектного навчання тощо спрямовані на ефективну підготовку студентів.

Ключові слова: вища освіта, лідер, лідерські компетентності, виховання лідерських якостей, організаційна діяльність.

Лит. 9.

Андрей Литвин, доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой практической психологии и педагогики
Львовского государственного университета безопасности жизнедеятельности

ПОДГОТОВКА ЛИДЕРОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ ВУЗА

Рассмотрены направления образовательной деятельности вуза при подготовке управленческих кадров, которая должна включать комплекс обучающих и воспитывающих механизмов, в том числе внеучебного процесса. Предложены методы выявления студенческих лидеров и развития их лидерских компетентностей и организаторских навыков: совершенствование образовательного процесса, встречи с общественно-политическими деятелями и учеными, активное использование проектного обучения и т.д. направленные на эффективную подготовку студентов.

Ключевые слова: высшее образование, лидер, лидерские компетентности, воспитание лидерских качеств, организационная деятельность.

Andriy Lytvyn, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Head of the Applied Psychology and Pedagogy Department
Lviv State University of Life Safety

THE TRAINING OF LEADERS OF THE EDUCATIONAL SPACE OF UNIVERSITIES

The innovative processes lead to the increased need of effective managers of the research, production and other areas. Thus, there is a shortage of highly efficient management staff; therefore, the universities should focus on the training of specialists ready to leadership.

A leader is a central, influential member of a certain group who encourages the members to achieve a common goal, has organizational skills, occupies a central place in the structure of interpersonal relations and

best ensures a successful solution of group tasks on his/her own example, organization and management. The universities should form a minimum set of students' leadership competencies, which include: 1) the ability to manage attention and meanings; 2) the willingness to manage group processes; 3) the diagnostic skills; 4) the ability to establish feedback. The formation of these competences is only possible through students' intense interpersonal interaction with teachers and groupmates.

Responding due to the public needs and social demands of training of leaders of the various spheres, modern higher education adapts the traditional forms of organization of student life to new challenges, develops new mechanisms, identifies the students' needs and incentives of the development of their social activities, provides the innovative methods of detection and formation of leadership qualities. The purposeful search and selection of future leaders, the improvement of the educational process, meetings with the public and political figures and academics, active using of the project-based learning, etc. are all designed to the effective training of students who possess leadership qualities and to development of their necessary competences. The article considers the directions and trends that are implemented in the information environment of educational institutions, forms and methods of work with students – the potential leaders, an interaction of the academic and extracurricular processes makes it possible to solve an important social problem – the training of initiative and independent decision-makers, capable to complete the effective management activities.

Keywords: higher education, a leader, competence of leadership, the upbringing of leadership skills, an organizational activity.

Постановка проблеми. Сучасна соціальна практика неухильно висуває перед системою освіти завдання підготовки фахівців, що володіють лідерськими якостями. Роботодавці в різних галузях діяльності вимагають від випускників ВНЗ ініціативності, самостійності, рішучості, відповідальності. Інноваційні процеси, що нині розгортаються, зумовлюють підвищену потребу в ефективних управлінцях у науковій, виробничій та інших царинах. При цьому відзначається дефіцит високоефективних управлінських кадрів, отже, навчальні заклади мають сконцентрувати зусилля на підготовці фахівців, готових до лідерства. Вочевидь, виявляти осіб, потенційно здатних до цього, і створити умови для розвитку в них відповідних якостей доцільно саме під час їхнього навчання.

Європейське суспільство надає дедалі більшого значення вихованню елітарного прошарку керівників – лідерів у бізнесі та політиці. Уважається, що адекватне оновлення людського капіталу відповідно до соціального замовлення та вимог освітніх стандартів покликана забезпечити сучасна високоефективна вища школа. Українська освіта теж має змінювати підходи до формування соціально-адаптованої особистості майбутнього лідера.

Аналіз останніх наукових публікацій і досліджень. Проблема лідерства широко висвітлена у працях зарубіжних (Б. Арт, І. Вешлер, П. Друкер, Ф. Йеттон, Ф. Массарик, М. Маскон, Р. Танненбаум, Ф. Фідлер, П. Херсі та ін.), російських і вітчизняних (В. Веснін, Д. Виханський, Н. Жеребева, Ю. Жуков, Л. Карамушка, Н. Кірюшина, В. Лозниця, В. Москаленко, Б. Паригін, В. Татенко, А. Уманський, Ф. Хміль та ін.) науковців. Підсумовуючи їхні погляд, можемо стверджувати,

що лідер – це провідний, впливовий учасник певної групи, який спонукає її членів до досягнення спільної мети, володіє організаторськими здібностями, займає центральне місце в структурі міжособистісних відносин і своїм прикладом, організацією й управлінням найкращим чином забезпечує успішне вирішення групових завдань. Лідер відіграє центральну роль в організації спільної діяльності групи, регулює міжособистісні відносини і досягнення цілей.

У сучасній літературі науковці чітко розмежують поняття “лідер” і “керівник” [1]. Лідери визначають стратегію компанії, координують роботу співробітників і мотивують їх. Робота ж керівника зводиться до виконання конкретних управлінських функцій – складання планів, добір персоналу, організація роботи, контроль результатів тощо. Лідерство – це відносини домінування, підпорядкування, впливу та спрямування в системі групових відносин. Тому, в широкому сенсі, лідерство – це один зі способів організації та управління групою, що дозволяє об’єднувати поняття “лідер” і “керівник” та усвідомлювати, що лідерські якості сприяють розвитку якостей керівника.

Дослідження свідчать, що лідером стає найбільш активна, ініціативна та досвідчена особистість, яка цілеспрямовано прагне ним бути (Н. Жеребова). Однак, володіючи певними здібностями, людина не стає лідером, якщо не зуміє реалізувати свій потенціал (А. Уманський). Науковці вважають, що існує вісім типів лідерів, які класифікують за: змістом діяльності (лідер-натхненник, лідер-виконавець, діловий лідер); стилем лідерства (авторитарний і демократичний лідер); характером діяльності (універсальний і ситуативний лідер) (Б. Паригін). Ознаками, що визначають лідера є: а) позиція (авторитет);

б) сприяння досягненню групової мети; в) ініціативність лідера; г) бажання або необхідність членів групи підкорятися йому (Є. Ільїн). В. Татенко виділяє такі критерії оцінювання лідерства [9, 12 – 17]: 1) прагнення вести за собою; 2) мотивація першості; 3) впливовість; 4) зануреність у свою справу; 5) компетентність і креативність; 6) психологічна надійність; 7) адекватна самооцінка та саморегуляція; 8) самовдосконалення.

Водночас, аналіз дає змогу стверджувати, що проблема виховання лідерських здібностей і технології формування лідерських якостей особистості у ВНЗ розроблені недостатньо. Вважаємо, що науково-педагогічний колектив має забезпечити якісну підготовку нової генерації фахівців-лідерів, здатних виконувати своє призначення.

Метою статті є визначення напрямів діяльності ВНЗ щодо підготовки майбутніх лідерів.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність в сучасних умовах вимагає повного розкриття творчого потенціалу фахівця, посилення особистої відповідальності за реалізацію своїх функцій і вирішення конкретних завдань. Відомо, що компетентнісний підхід передбачає формування у студентів ВНЗ сукупності соціально та професійно важливих якостей, у тому числі – лідерських. Підготовка фахівців, які мають стати лідерами в галузі інноваційних технологій, політики і бізнесу, – ключове завдання українських ВНЗ. Для успіху їм потрібні найрізноманітніші компетентності в багатьох царинах, а також досвід роботи на всіх рівнях.

Добираючи зміст підготовки фахівців-лідерів слід орієнтуватися не на ті властивості, які їм притаманні (відрізняють їх серед інших), а на ті, що сприяють ефективному розвитку лідерських якостей у студентів. Серед цих властивостей необхідно виділити передусім ті, які можуть бути сформовані та розвинені під час навчання, тобто конкретні знання, уміння та ціннісні установки, необхідні для виконання лідерських функцій. Такий підхід дозволяє виокремити цілком конкретний перелік компетентностей і сформулювати у студентів їх мінімально необхідну сукупність, яка має охоплювати: 1) спроможність здійснювати управління увагою інших, висловлюватись чітко та зрозуміло; 2) готовність керувати груповими процесами; 3) діагностичні навички; 4) здатність налагоджувати зворотній зв'язок [4]. Формування цих компетентностей можливе лише шляхом інтенсивної міжособистісної взаємодії студентів із педагогами

й одногрупниками. Оптимізація та інтенсифікація професійної підготовки нині передбачає створення інформаційно-освітнього середовища, в якому внаслідок взаємодії навчальних і виховних контекстів, необхідних ресурсів і сприятливої атмосфери співпраці, взаємоповаги і творчого пошуку відбувається становлення особистості фахівців.

Для вдосконалення системи підготовки лідерів у вищій школі необхідно використовувати кращий досвід вітчизняної та зарубіжної психології та педагогіки, однак при цьому необхідно враховувати сучасні реалії, вимоги і цінності суспільства, а також те, що розвиток лідерських якостей у ВНЗ відбувається одночасно з особистісним і професійним зростанням молоді. Доречним також є осмислення різноманітних стратегій формування лідерського потенціалу, що напрацьовані бізнес-структурами.

В умовах гострої конкуренції та кризових явищ в економіці підготовка людей, здатних взяти на себе роль лідера, стала одним із найважливіших завдань для багатьох зарубіжних і вітчизняних компаній. Продумана система підготовки лідерів підвищує ефективність праці, зміцнює корпоративну культуру, сприяє зміцненню морального духу в колективі, підвищенню інтересу співробітників до роботи, зниженню плинності кадрів, прискорення темпу впровадження інновацій тощо. Методи навчання лідерів для бізнесу охоплюють аудиторні заняття-тренінги, віртуальні класи, електронне навчання, моделювання управлінських функцій, навчання “точно в строк” (тобто за необхідністю), кругове оцінювання (метод 360 градусів), навчання в співпраці з керівниками, наставництво, коучинг, індивідуальне планування кар’єри, а також колективне обговорення виробничих проблем. Підготовка лідерів передбачає участь у проектах із реалізації бізнес-стратегії, стажування на різних управлінських посадах і виконання завдань з особистісного розвитку [2]. Відзначаючи неможливість прямого перенесення методів підготовки лідерів зі сфери бізнесу в освіту, вважаємо, що у ВНЗ ці підходи можуть бути реалізовані в межах проектної діяльності студентів, коли одержується практичний досвід управління мінігрупою в якості лідера.

У корпоративній підготовці також застосовується розвиток лідерських якостей шляхом безпосереднього впливу високопоставлених співробітників на молодь [2]. В освітньому процесі подібну роль відіграють зустрічі з представниками наукової, політичної, ділової еліти.

Комплексна система підготовки лідерів у ВНЗ

передбачає два тісно взаємопов'язаних етапи. Завдання першого – виявлення майбутніх фахівців, які мають лідерські здібності. У студентському середовищі природним чином виділяються соціально активні студенти, яким притаманне зацікавлене ставлення до процесів, що відбуваються навколо, бажанням впливати на них, прагнення до провідних позицій. Потреба у виявленні лідерів зумовлена тим, що на початкових курсах студенти ще не відчувають свого лідерського потенціалу або не бачать адекватних форм його вираження.

Фахівці в галузі соціальної психології [8] наголошують на практичній складності визначення лідерів. Виявлення студентів, які мають лідерські якості, має розпочинатися з першого року навчання, проводиться в академічній групі, на нашу думку, викладачами-кураторами. Формування активу студентської групи сприяє самовисуванню лідерів, тому куратору бажано брати цілеспрямовану участь у виборі офіційного активу групи першокурсників. При цьому необхідно зорієнтувати студентів на оцінку насамперед морально-ділових якостей претендентів і лише в другу чергу – їхні показні риси, які не гарантують лідерських позицій в подальшому.

Важлива роль у процесі виявлення лідерів має відводитись психологічному тестуванню. Незважаючи на неоднозначне ставлення, тестування достатньо ефективно використовується в державних організаціях і приватних компаніях для визначення осіб, здатних до ефективного управління. У ВНЗ, які проводять підготовку фахівців у галузі управлінської діяльності для виявлення студентів, що мають лідерські здібності, теж застосовується тестування [6; 7]. Слід зазначити, що таке тестування студентів поки що проводиться переважно вибірково. На нашу думку, використовувати для виявлення лідерів тести мають бути цілісними, орієнтовані на розкриття мотивації та спрямованості студентів, їхніх нахилів та інтересів, комунікативних, організаторських здібностей, досвіду участі в громадській роботі. До розроблення валідних тестів і трактування отриманих результатів доцільно залучати психологів і соціологів.

Окрім тестів, науковці пропонують цілий комплекс апробованих механізмів, що забезпечують виявлення лідерських задатків студентів на ранніх стадіях їхнього навчання у ВНЗ [5, 30]. Передусім, це конкурсні творчі заходи, що сприяють включенню в спільну діяльність: огляд студентської самодіяльності, конкурси стінгазет із

різних тематик, конкурси, олімпіади з різних дисциплін, спортивні змагання та спартакіади тощо. Участь у підготовці та проведенні цих та інших масових заходів дозволяє студентам адаптуватися до середовища ВНЗ, активно включитися в навчання, а студентам-лідерам – виявити себе. Однак провідну роль у сприянні першокурсникам, на нашу думку, повинні відігравати куратори, котрі, безперечно, потребують науково-методичної бази для такої діяльності.

Отже, первинний етап визначення лідерів має помітне значення, проте він втрачає сенс без подальшого змістового наповнення. Другий етап націлений на розвиток виявлених лідерських якостей, формування вказаних вище лідерських компетентностей. На цьому етапі енергію лідерства треба скерувати на розв'язання завдань, значущих для студентства, ВНЗ і подальшої діяльності випускників. При цьому цілі навчання лідерів реалізуються в конкретній, проектно орієнтованій особистій активності, покликаній позитивно впливати на широке молодіжне середовище.

Система навчання лідерів має охоплювати, з одного боку, підготовку до безпосередньої практичної управлінської діяльності, що пов'язано з розвитком аналітичних, комунікативних, організаційних здібностей, навичок практичної організаторської та керівної діяльності й ефективної міжособистісної взаємодії. З іншого боку, необхідна орієнтація на самовдосконалення особистості, виховання дисциплінованості, опанування навичок самоорганізації, самоаналізу, самооцінювання результатів своєї роботи. Викладачам необхідно брати активну участь у формуванні особистості фахівця-лідера, який має набути навичок комунікації та взаємодії з іншими, вибудувати власну систему цінностей, визначити своє ставлення до професійної діяльності, виявити життєву позицію та лідерський потенціал. Ці завдання потребують застосування ділових ігор, проведення шкіл лідерського активу та інших заходів, організованих адміністрацією ВНЗ, кураторами, викладачами за участі роботодавців. Зокрема, створення шкіл лідерського активу має стати повсюдно поширеною практикою, яка може реалізуватися в різноманітних зустрічах, виїзних засіданнях і зборах, таборах-семінарах для майбутніх лідерів тощо. Такі спільні навчання доцільно проводити на загальнодержавному рівні.

Важливим напрямом роботи зі студентськими лідерами вважаємо впровадження у ВНЗ додаткових освітніх програм. Наприклад, з метою

підготовки майбутніх лідерів на базі кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ “ХПІ” створений Центр лідерства в межах Міжнародного проекту “ELITE” – “Освіта для лідерства, інтелектуального та творчого розвитку” за програмою ТЕМПУС. Головним завданням Центру лідерства є: розроблення практичних засобів і рекомендацій із формування, професійної підготовки та належного розвитку управлінців-лідерів серед майбутніх фахівців; виявлення серед студентів особистостей, яким притаманні лідерські здібності з метою подальшого розвитку їхньої компетентності, стратегічного мислення, інноваційної спрямованості, чітких світоглядних позицій і підготовки до ефективної діяльності; посилення ролі вищої школи в імplementації державної політики з розвитку людських ресурсів; визначення суспільних потреб у лідерах-керівниках і вимог щодо їхніх компетентностей, розвитку професійно та соціально значущих якостей [3, 15]. Підготовка лідерів у ВНЗ спрямована на підвищення рівня не лише професійної, а й управлінської компетентності, виховання лідерських якостей, а також громадянської позиції.

Однак для вирішення всіх завдань підготовки лідерів недостатньо вдосконалювати освітній процес. Вони ефективно розв’язуються за його межами, коли молодіжні лідери самотужки впорядковують різні площини студентського життя. Це потребує поєднання ресурсів, умов і механізмів самоорганізації, виховної роботи і самоврядування. Досвід переконує, що хоча не всі студенти, які займаються громадською роботою, стають керівниками, саме в них є більше шансів реалізувати себе в цій царині [5, 28].

Участь у студентському самоврядуванні, безперечно, має неочікувані можливості в розвитку навичок практичної лідерської діяльності. При цьому, оскільки самоврядуванню відводиться важливе місце в реалізації різноманітних напрямів виховної роботи, його необхідно розглядати не лише як ініціативну діяльність самих студентів, спрямовану на вирішення важливих питань студентського життя, а як одну з провідних форм виховної роботи у ВНЗ. Студентські ради та інші студентські громадські об’єднання, такі як профспілкoва організація, є найкращими ділянками для реалізації студентських ініціатив і втілення лідерських позицій. У цій діяльності вдається наочно продемонструвати вдалі рішення в процесі реалізації власних ідей і амбіцій, спрямованих на соціально-економічні перетворення.

Отже, сучасна вища школа відповідає на

державні потреби і соціальні запити щодо підготовки лідерів для різних царин. Адаптуються до нових викликів традиційні форми організації студентської життєдіяльності, розробляються нові механізми, виявляються потреби студентів і стимули розвитку їхньої соціальної активності, пропонуються інноваційні методики виявлення та формування лідерських якостей.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Цілеспрямований пошук і відбір майбутніх лідерів, удосконалення освітнього процесу, зустрічі з суспільно-політичними діячами і науковцями, активне використання проектного навчання тощо в сукупності спрямовані на ефективну підготовку студентів, що володіють лідерськими якостями і розвитку в них необхідних компетентностей. Розглянуті напрями і тенденції, які реалізуються в освітньому середовищі ВНЗ, форми і методи роботи зі студентами – потенційними лідерами, взаємодія навчального і позанавчального процесів дають змогу вирішити важливе соціальне завдання – підготовку ініціативних, самостійних, відповідальних фахівців, здатних до ефективної управлінської діяльності. Відповідаючи на соціальні та виробничі запити, вища школа має переорієнтуватися та забезпечити підготовку висококваліфікованих керівників із числа студентських лідерів.

Однак потрібно ще чимало досліджень, щоб в масштабах країни створити цілісну систему навчально-виховної роботи з майбутніми лідерами, потенціал яких був би в повній мірі реалізований. Необхідно подолати тенденцію до згорання невід’ємного виховного компоненту освітнього процесу у ВНЗ, підвищити кількість студентів, що бажають брати участь у громадській і науково-дослідній роботі. До подальших напрямів дослідницького пошуку відносимо обґрунтування педагогічних умов і технологій формування особистості лідера у вищій школі та розроблення методик оцінювання студентського колективу щодо його лідерського потенціалу, які будуть доступні викладачам незалежно від спеціалізації. Це дозволить забезпечити повне охоплення контингенту ВНЗ, чітке уявлення про очікування, наміри і лідерську активність майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврова Е. С. *Гендерные особенности восприятия лидера в студенческой группе* / Аврова Е. С., Мартынова Т. Н. // *Сибирская психология сегодня. сб. научных трудов.* – 2003. – Вып. 2. – С. 300–310.

2. Арт Б. Подготовка лидеров XXI века (ч. 1) [Электронный ресурс] / Барбара Арт // HR – Академия; Обучение и развитие. – Режим доступа: <https://www.hr-academy.ru/hrarticle/podgotovka-liderov-xxi-veka-chast-1.html>.

3. Гура Т. В. Підготовка майбутніх лідерів в умовах технічного університету / Гура Т. В. // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доп. 23-ї Міжнар. наук.-практ. конф.; 20-22 травня 2015 р. / ред. С. І. Сокол. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2015. – С. 15.

4. Жуков Ю. М. Технологии командообразования: учеб. пособие / Жуков Ю. М., Журавлев А. В., Павлова Е. Н. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 320 с.

5. Кирюшина Н. Ю. Система подготовки лидеров в университете / Н. Ю. Кирюшина, Е. Л. Тихонова // Инновации в образовании. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2010. – № 3(1). – С. 27–33.

6. Мартынова М. Д. Развитие лидерства и социальной активности молодежи в системе высшего образования как основание для формирования управленческих качеств будущих специалистов / Мартынова М. Д. // Университетское управление. – 2003. – № 5-6 (28). – С. 129–133.

7. Модели и методы управления персоналом / под ред. Е. Б. Моргунова. – М.: ЗАО “Бизнес-школа “Интел-Синтез”, 2001. – 464 с.

8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с.

9. Татенко В. О. Лідер XXI / Leader XXI: соціально-психологічні студії / В. О. Татенко. – К.: Корпорація, 2004. – 198 с.

REFERENCES

1. Avrova, Ye. S. (2003). *Gendernye osobennosti vospriyatiya lidera v studencheskoy grupe* [Gender characteristics of the perception of the leader in the student group]. *Sibirskaya psikhologiya segodnya: sb. nauchnykh trudov*. Vol. 2, pp. 300–310. [in Russian].

2. Art, B. (2011). *Podgotovka liderov XXI veka (chast 1)* [Training of leaders of the XXI century (part 1)] [Electronic resource] HR – Akademiya; Obuchenie i razvitie. Access Mode: <https://www.hr-academy.ru/hrarticle/podgotovka-liderov-xxi-veka-chast-1.html>. [in Russian].

3. Hura, T. V. (2015). *Pidhotovka maibutnikh lideriv v umovakh tekhnichnoho universytetu* [Training future leaders in terms of technical university]. *Informatsiini tekhnologii: nauka, tekhnika, tekhnolohiia, osvita, zdorovia: tezy dop. 23-yi Mizhnar. nauk.-prakt. konf.; 20-22 travnia 2015 p.*, (Ed.). Ye. I. Sokol. Kharkiv: NTU “KhPI”, p. 15. [in Ukrainian].

4. Zhukov, Yu. M., Zhuravlev, A. V. & Pavlova, Ye. N. (2008). *Tekhnologii komandoobrazovaniya: uchebnoe posobie* [Technology teambuilding: a tutorial]. Moskva: Aspekt Press, 320 p. [in Russian].

5. Kiryushina, N. Yu. & Tikhonova, Ye. L. (2010). *Sistema podgotovki liderov v universiете* [Leadership training system at the university]. *Innovatsii v obrazovanii*. Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo, no. 3(1), pp. 27–33. [in Russian].

6. Martynova, M. D. (2003). *Razvitie liderstva i sotsialnoy aktivnosti molodezhi v sisteme vysshego obrazovaniya kak osnovanie dlya formirovaniya upravlencheskikh kachestv budushchikh spetsialistov* [Development of leadership and social activity of youth in the system of higher education as a basis for the formation of managerial qualities of future specialists]. *Universitetskoe upravlenie*, no. 5-6 (28), pp. 129–133. [in Russian].

7. Morgunova, Ye. B. (Ed.). (2001). *Modeli i metody upravleniya personalom* [Models and methods of personnel management]. Moskva: ZAO “Biznes-shkola “Intel-Sintez”, 464 p. [in Russian].

8. Orban-Lembryk, L. E. (2003). *Sotsialna psikhologhiia: posibnyk* [Social Psychology: A Handbook]. Kyiv: Akademydav, 448 p. [in Ukrainian].

9. Tatenko, V. O. (2004). *Lider XXI: otsialno-psykholohichni studii* [Leader XXI: socio-psychological studies]. Kyiv: Korporatsiia, 198 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.04.2017

“Наша молодь має отримати всі можливості, щоб проявити свій вищий потенціал: перед молодими людьми має стояти велика ціль і вони повинні знати, що мають великі таланти”.

Франц Хесселбайн
відомий спеціаліст в галузі лідерства і мотивації

